

ПАВЛЕ БОГОЕВСКИ
ДРАГАНА ДРНДАРЕВСКА

ПРИРАЧНИК ЗА
ПОЛИЦИСКИ
СЛУЖБЕНИЦИ ПРИ
ЗАШТИТА НА
ПРАВАТА НА ЛГБТИ
ЛИЦАТА

СОДРЖИНА

---

1. Вовед	1
2. Дефиниции и поими што се користат во постапувањето по случаи на повреда на правата, насилство, говор на омраза и дискриминација кон ЛГБТИ	2
3. Постапување на полицијата во случаи на заштита на правата на ЛГБТИ	5
3.1. Постапување со ЛГБТИ лица – градење доверба и заштита на лични податоци	5
а) Поим и вовед во состојбите	
б) Релевантна законска рамка за заштита на лични податоци	
в) Клучни поенти за полициско постапување во случаи на казнени дела против ЛГБТИ со цел градење меѓусебна доверба	
3.2. Злосторства од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет	8
а) Поим и вовед во состојбите	
б) Релевантна законска рамка за злосторства од омраза кон ЛГБТИ	
в) Клучни поенти за полициското постапување во случаи на злосторства од омраза кон ЛГБТИ	
3.3. Семејно насилство кон ЛГБТИ	11
а) Поим и вовед во состојбите	
б) Релевантна законска рамка за семејно насилство кон ЛГБТИ	
в) Клучни поенти за полициското постапување во случаи на семејно насилство кон ЛГБТИ	
3.4. Полициско постапување на јавни настани на ЛГБТИ заедницата	13
а) Поим и вовед во состојбите	
б) Релевантна законска рамка за јавни настани на ЛГБТИ заедницата	
в) Клучни поенти за полициското постапување при јавни настани на ЛГБТИ заедницата	

1. ВОВЕД

Во современото демократско општество, полицијата претставува основен заштитник на човековите слободи и права. Тоа е првата адреса на која граѓаните помислуваат во случаите на најекстремните прекршувања на нивните слободи и права. Но, истовремено, нејзината улога е најпроблематична: полицијата и полициските службеници се тие што најчесто мора први на теренот да оценат дали и која законска одредба се однесува на фактичката ситуација и како треба да постапат за да ги заштитат жртвите, да спречат поголема штета и да постапуваат по случајот за да се осигурат дека сторителот на кривичното дело или прекршокот ќе биде изнесен/-а пред лицето на правдата.

Законските измени може да бидат бавни и вклучуваат голем број општествени и политички актери. Промената на општествената свест е уште побавна. Но, криминалитетот и неговите појавни облици се секогаш присутни. Полицијата е таа што секогаш мора, во рамките на постојните закони и прописи, да обезбеди колку што е можно поефективна заштита на животот, телото, безбедноста и правата на сите граѓани.

Денес, повеќе од кога било во Република Македонија, ЛГБТИ лицата се таргетирани со насилство од омраза, семејно насилство, дискриминација и нетолеранција. Затоа, подготвеноста и обученоста на полициските службеници се клучни уште од првиот момент на полициското постапување, од откривањето и разјаснувањето на кривично-правниот настан. Водењето сметка за сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на инволвираните лица, често може да му даде нова димензија на целиот настан. Понатаму, пак, тоа може да

се покаже и како клучен елемент во судската постапка.

Од друга страна, пак, ЛГБТИ луѓето имаат реални потреби при комуникација со државните органи и институции, а посебно со полицијата. Овие специфички бараат еден посебно сензибилизиран пристап во заштитата на нивните права, што не е карактеристичен за постапувањето со други групи граѓани.

Целта на овој прирачник е да им помогне на полициските службеници при справување со кривичните дела чии жртви се ЛГБТИ луѓето и со тоа да придонесе за зголемување на бројот разрешени кривични дела сторени од омраза кон ЛГБТИ луѓето и за градење на довербата помеѓу ЛГБТИ заедницата и полицијата.

2. Дефиниции и поими што се користат во постапувањето по случаи на повреда на правата, насилство, говор на омраза и дискриминација кон ЛГБТИ

Насилство од омраза подразбира какво било дело на насилство што е мотивирано од нетолеранција и предрасуди кон одредена општествена група, како во овој случај ЛГБТИ заедницата. „Мотив заснован врз предрасуди“ значи дека сторителот ја избира целта на казнивото дело врз основа на заштитените карактеристики. Целта може да биде лице, повеќе лица или имот што се поврзуваат со одредена група чии припадници споделуваат одредена заштитена карактеристика. Заштитена карактеристика претставува основна или суштинска карактеристика што ја обележува групата како, на пример, раса, вероисповед, етничка припадност, јазик или, во случајот на ЛГБТИ заедницата, тоа е сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет.ⁱ

Говор на омраза е кој било говор што содржи навреди, понижувања, напади и/или закани врз поединци или групи поради некоја нивна заштитена карактеристика, како што се сексуалната ориентација и родовиот идентитет. Кај говорот на омраза, целта е да се понижи, да се дискредитира, да се креираат предрасуди, да се предизвика дискриминација или насилство кон одредена група, како што е ЛГБТИ заедницата. За да можеме да кажеме дека постои говор на

омраза, значи дека треба да бидат исполнети овие услови. Така што, обичните навреди и клеветиⁱⁱ што немаат намера да повредат поради одредена заштитена карактеристика не претставуваат говор на омраза.

Дискриминација е секое неоправдано правно или фактичко, непосредно или посредно правење разлика или нееднакво постапување, односно пропуштање (исклучување, ограничување или давање првенство) во однос на лица или групи, што се заснова врз пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална и телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба или која било друга основа.ⁱⁱⁱ

Сексуалната ориентација се однесува на способноста на една личност за длабока емоционална, љубовна и сексуална привлечност кон, како и за интимни и сексуални односи со

ⁱ РАЗБИРАЊЕ на криминал од омраза. Ревидирано изд. – Скопје: OSCE, 2014., 17, 15 стр.; 21 см.

ⁱⁱ Навредите и клеветите се регулирани во Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, донесен во 2012 година.

ⁱⁱⁱ Член 5 став 1 точка 3 од Закон за спречување и заштита од дискриминација.

индивидуи од различен пол, од ист пол или од повеќе од еден пол.

Родовиот идентитет се однесува на личното чувство и сопствената перцепција на родот, што може, но и не мора да кореспондира со полот со кој личноста се здобива при раѓањето. Тука спаѓа и личното чувство за телото (што може да подразбира промена на физичкиот изглед или телесните функции со помош на медицински, хируршки и други средства, доколку таа промена е по слободен избор), како и други изразувања на родот како облеката, говорот и карактерните црти.

ЛГБТ (ИК) – кратенка што се користи за лезбејки-гејови-бисексуалци-трансродови луѓе (интерсексуалци-квир).

Хомосексуалност – сексуална ориентација што се однесува на оние луѓе чија сексуална, емотивна, афективна привлечност главно е насочена кон лица од ист пол. Обично, мажите привлекувани од други мажи се нарекуваат геј, а жените привлекувани од други жени се нарекуваат лезбејки.

Бисексуалност – сексуална ориентација што се однесува на луѓе кои сексуално, емотивно и афективно се привлекувани од двата пола. Таквите луѓе се викаат бисексуалци.

Интерсексуалност – се однесува на луѓето што се родени со гениталии и репродуктивни органи кои не можат да се дефинираат ниту како типично машки, ниту како типично женски. Најголем дел од интерсексуалните личности се жртви на непотребни хируршки интервенции и хормонални терапии извршувани најчесто без нивна согласност. Во минатото, за интерсексуалните луѓе се користел терминот „хермафродит“, што се употребува и денес, но се смета за несоодветен и навредлив.

MCM ('мажи што имаат секс со мажи' или 'секс меѓу мажи') е термин што се користи во јавното здравство и се однесува на кој било маж што има сексуални односи со друг маж без разлика дали

тоа се случува повремено, редовно или како израз на геј-идентитет. Терминот се користи за да се опише тип на сексуална активност без да навлегува во дефинирање на идентитетот на лицата (геј или стрејт) и се употребува со цел здравствените интервенции (особено ХИВ/СИДА образованието и услугите) да може да се нудат на лица врз основа на нивната потреба. Еквивалентниот термин ЖСЖ (жена со жена) не постои во јавни документи, но се користи во истражувања.

Трансродови луѓе – општ термин што се однесува на луѓе чиј родов идентитет и/или изразувањето на родот се разликува од биолошкиот пол стекнат при раѓањето. Терминот може да вклучува и транссексуални и интерсексуални луѓе, трансвестити и луѓе со други родови различности/варијанти, но не се ограничува само на нив.

Транссексуални (или транс) луѓе – индивидуи што се идентификуваат со род различен од оној што се поврзува со биолошкиот пол стекнат со раѓањето. Транссексуална личност може да биде маж во жена или жена во маж. Вклучително, луѓето што се подложени на хормонска терапија, а немаат намера да извршат хируршка интервенција, самите себеси се нарекуваат транссексуалци. Транссексуални жени, кои биолошки се родени како мажи, се нарекуваат маж во жена (MTF – male-to-female). Транссексуални мажи, чиј биолошки пол стекнат со раѓањето е женски, се нарекуваат жена во маж (FTM – female-to-male). Трансродовите и транссексуалните луѓе може да се идентификуваат со стрејт, геј, лезбејка, би, или друга сексуална ориентација. Со други зборови, родовиот идентитет и сексуалната ориентација не зависат едно од друго.

Хомофобија – ирационален или општествено конструиран страв, омраза, предрасуда и дискриминација кон луѓето со хомосексуална и бисексуална ориентација и сите оние за кои воопшто се претпоставува дека се гејови, лезбејки или бисексуалци. Лицата што се најсилно хомофобични, хомосексуалноста

ја сметаат за грешна и болна, а кон хомосексуалците чувствуваат омраза, гадење и неретко желба за убиство. Конкретни акции на насилство врз хомосексуалците се многу чест исход на хомофобијата.

Трансфобија – ирационален или општествено конструиран страв, омраза, предрасуда и дискриминација кон трансродовите луѓе. Лицата што се најсилно трансфобични, трансродовоста ја сметаат за грешна и болна, а кон трансродовите луѓе чувствуваат омраза, гадење и неретко желба за убиство. Трансфобијата е став што произлегува од стереотипното и културно нормативно сфаќање дека родот е природна и универзална категорија и дека секое излегување од рамката машко-женско претставува болест и опасност. Конкретни акции на насилство, честопати и убиство, врз трансродовите луѓе се многу чест исход на трансфобијата.

3. Постапување на полицијата во случаи на заштита на правата на ЛГБТИ

3.1. Постапување со ЛГБТИ лица – градење доверба и заштита на лични податоци

а) Поим и вовед во состојбите

Почитувањето на приватноста околу откривањето на сексуалната ориентација и родовиот идентитет на жртвите, сведоците и осомничените при полициското постапување е прашање од огромно значење. Промената на антидискриминациското право во државите во Европа, вклучително и во Македонија, постави одредени основи што би требало да им помогнат на ЛГБТИ луѓето да почувствуваат дека можат да зборуваат со полицијата во врска со својата различна сексуална ориентација и родов идентитет (во понатамошниот текст: СОРИ).

Во Република Македонија, СОРИ не се посебно наведени како дискриминаторски основи, ниту како основи на пристрасност при делата и говорот од омраза. Иако законската формулација не ги исклучува СОРИ како основи и институциите де факто постапуваат во случаи на дела од омраза кон ЛГБТИ луѓето, тоа не значи и дека е обезбедена потребната заштита на ЛГБТИ луѓето во РМ, ниту, пак, дека соодветно е проценета состојбата на терен за потребата од афирмативна акција и дополнителна обука на кадарот на ова поле. Но, сепак, информациите поврзани со СОРИ се лични податоци и, како такви, уживаат законска заштита согласно прописите за заштита на личните податоци.

Истражувањето на К. Стојановскиⁱ од 2014 година покажа дека и покрај високиот број ЛГБТ луѓе во РМ што се изјасниле дека биле жртва на напад поради својата сексуална ориентација, родово изразување или професија на сексуален работник/-чка (62% од испитаниците), само дел од нив го пријавиле нападот во полиција (68% од нападнатите). Останатите, речиси една третина од нападнатите испитаници, не го пријавиле нападот, најчесто поради тоа што не сакале никој да дознае, поради недоверба во ефикасноста на полицијата или поради срам. Дополнително, практиката покажува дека дури и оние што ќе пријават, често имаат тешка задача да докажат дека мотивот на напаѓачите е токму стварната или перципирана сексуална ориентација или родов идентитет на жртвата.

Односот на полицијата во Република Македонија кон ЛГБТИ луѓето е драстично променет од декриминализацијата на хомосексуалните односи во 1996 година. Воведувањето на генералната антидискриминаторска рамка, промените во Законот за полиција и воведувањето на Кодексот на полициска етика поставија нови стандарди во полициското постапување што треба да придонесат за еднаквост на сите граѓани пред законите.

ⁱ “It is one, big loneliness for me”: politics, society, health, & the LGBTQ community in Macedonia, Kristefer Stojanovski, Biljana Kotevska, Neda Milevska, Andrijana Papikj Mancheva, Jose Bauermeister, Center for Regional Policy Research and Cooperation Studiorum, Skopje, 2014

Полицијата како институција и полициските службеници имаат клучна улога во гарантирањето на оваа еднаквост. Недостигот на соодветна обука и напор за градење доверба кај полицијата сè уште претставуваат клучни предизвици во ефективното полициско постапување со ЛГБТИ луѓето, посебно во случаите на хомофобичното и трансфобичното насилство.

б) Релевантна законска рамка за заштита на лични податоци

Според Законот за заштита на личните податоци „Личен податок“ е секоја информација што се однесува на идентификувано физичко лице или физичко лице што може да се идентификува, а лице што може да се идентификува е лице чиј идентитет може да се утврди директно или индиректно, посебно врз основа на матичен број на граѓанинот или врз основа на едно или повеќе обележја специфични за неговиот физички, физиолошки, ментален, економски, културен или социјален идентитет. Иако сексуалната ориентација и родовиот идентитет не се посебно наведени, тие информации дефинитивно се специфични за физичкиот, физиолошкиот, менталниот, културниот и социјалниот идентитет и како такви спаѓаат во сферата на личните податоци.

Понатаму, заштитата на личните податоци се гарантира на секое физичко лице без дискриминација заснована врз неговата националност, раса, боја на кожата, верски уверувања, етничка припадност, пол, јазик, политички или други верувања, материјална положба, потекло по раѓање, образование, социјално потекло, државјанство, место или вид на престој или кои било други лични карактеристики. Обработка на личните податоци што се однесува на казнените дела, изречени казни, алтернативни мерки и мерки на безбедност за извршени казнени дела може да се врши во согласност со закон. Во овој случај, тоа се Законот за полиција и Законот за кривична постапка.

Според Законот за полицијаⁱⁱ, пак, личните податоци што се однесуваат исклучиво на расно потекло, верско убедување, сексуално однесување или политичко мислење, припадност на определено движење или организација формирани согласно закон, како и други посебни категории лични податоци утврдени со посебен закон, не може да се собираат од страна на полицијата. По исклучок, полицијата може да ги собира овие лични податоци кога тоа исклучително е неопходно за потребите на определена истрага. Тоа значи дека полицијата ги собира и ги користи овие податоци само кога се неопходни за успешно извршување на полициските работи.

в) Клучни поенти за полициското постапување во случаи на казнени дела против ЛГБТИ со цел градење меѓусебна доверба

1. Полициското постапување со ЛГБТИ лицата, посебно во поглед на нивниот нехетеросексуален статус се разликува во однос на статусот на лицето во полициската постапка. Доколку лицето е жртва, податоците поврзани со СОРИ се бележат само во случај кога се конститутивен елемент на кривичното дело (пр. напад поради сексуалната ориентација на жртвата). Доколку лицето е сведок, овие податоци се бележат само кога се од значење за неговиот/нејзиниот кредибилитет како сведок (на пр. доколку сведокот е ЛГБТ лице и токму тој статус овозможил да посведочи на настанот), а доколку лицето е осомничено за кривично дело или прекршок, повторно само доколку тој податок е конститутивен елемент на кривичното дело (пр. силување од маж врз маж и сл.).

2. При работа со ЛГБТИ луѓето треба да имате предвид дека повеќето имаат голем страв од откривање на нивната сексуална ориентација и родов идентитет пред нивните семејства, пријатели или колеги, што ќе сторат речиси сè за да ја поддржат тајноста на нивната сексуална ориентација или родов идентитет.

ⁱⁱ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 114/2006, 6/2009, 145/2012, 41/2014 и 33/2015

3. Од оваа карактеристика произлегува и ранливоста на ЛГБТИ заедницата, па така поверојатно е дека ЛГБТИ луѓето ќе бидат жртви на одредени типови кривични дела токму поради тоа што нема да го пријават делото поради стравот дека во текот на постапката би се открила нивната сексуална ориентација или родов идентитет (разбојништво, напад, кражба, уцена и сл.).

4. ЛГБТИ луѓето, чија сексуална ориентација и/или родов идентитет не се познати на средината во која живеат, често се уценувани. Заканата дека нивната сексуална ориентација или родов идентитет ќе бидат откриени се користи како залог за да се изнудуваат пари и услуги од нив и како гаранција дека нема да го пријават случајот.

5. Посакуваниот исход на полициското постапување не е ист за сите ЛГБТИ луѓе. Голем дел од нив ќе сакаат само да престанат нападите, уцените или вознемирувањето. Некои од нив ќе сакаат само да ги информираат полицајците дека одреден тип дела се случуваат во одредена област што ги таргетираат ЛГБТИ луѓето.

6. Дискретното менаџирање на случаите и почитувањето на приватноста на жртвите е од клучно значење за довербата на ЛГБТИ луѓето во полицијата.

3.2. Злосторства од омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

а) Поим и вовед во состојбите

Кривичните дела од омраза врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на жртвата се кривични дела што се сторени поради вистинската или перципирана сексуална ориентација и/или родов идентитет на жртвата. Злосторствата од омраза се уште една појава што е производ на општествената хомофобија и трансфобија. Во општествените средини каде што постои високо ниво на стигматизирање и неодобрување на различната сексуална ориентација и родов идентитет, тие не ретко можат да се манифестираат со отворено насилство против ЛГБТИ луѓето. Доколку оваа хомофобија и трансфобија се проследени со неказнивост на делата од омраза, тогаш чинот на насилство против ЛГБТИ луѓето може да добие димензија не само на прифатлив, туку и на охрабруван феномен. Истовремено, фактот дека сексуалната ориентација и родовиот идентитет не се посебно наведени како можна основа за дела од омраза придонесува за невидливост на овој тип насилство и обесхрабрување на жртвите да го пријават случајот.

Според податоците со кои располага Хелсиншкиот комитет за човекови права на РМⁱ, стапката на дела од омраза сторени поради сексуалната ориентација и родовиот идентитет (СОРИ) на жртвата и неказнивост на сторителите на овие дела, во 2013 година, СОРИ беше втора стапка по застапеност и беше причина за 9% на делата од омраза. Во 2014 година, стапката на инциденти од омраза сторени поради СОРИ на жртвата беше трета со 10%. Меѓутоа, во 2014 година, 90% од инцидентите таргетираа поединечни членови на заедницата, а 10% беа насочени кон ЛГБТИ организации и активисти, за разлика од 2013 година, каде што 60% таргетираа ЛГБТИ организации и активисти, а само 40% беа насочени кон поединечни членови на заедницата. Тоа значи дека целта на насилниците се промени.

Во првите две години од своето отворање, ЛГБТИ Центарот за поддршка и неговите активности беа мета на шест напади. Само еден од овие напади беше третиран во судска постапка. Два случаи се изгубени во постапките пред Јавното обвинителство на РМ, а останатите сè уште се во фазата на полициските постапки. Меѓутоа, дури и во тој случај, постапката пред Апелациониот суд сè уште е во тек, повеќе од две години подоцна, а сторителите сè уште не се санкционирани.

Фактот дека постапките по овие случаи се блокирани во различни фази од кривичната постапка укажува на тоа дека целокупниот систем на кривичен прогон во Република Македонија не е соодветно оформен за да одговори на потребите на ЛГБТИ луѓето за заштита од хомофобично и трансфобично насилство. Поради тоа, првите чекори од истрагата (полициското постапување по самиот настан) се од клучно значење за успешно откривање, разјаснување и докажување на случајот, како и за идентификување, пронаоѓање и казнување на сторителите. Но, за да можат да се исполнат овие претпоставки, полицијата мора да биде соодветно обучена за да ги препознава овие дела и да постапува со жртвите на овој тип криминалитет.

Како основна алатка на полициските службеници за препознавање на делата од омраза служат индикаторите за пристрасност. Овие индикатори во суштина се идентични за кое било дело од омраза (но во овој случај се адаптирани на мотив врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на жртвата), а полицискиот службеник треба соодветно да ги идентификува и да ги документира уште од почетокот на полициското постапување. Притоа, важно е да се спомне дека овие индикатори сами по себе немаат директна доказна вредност. Но тие мора да бидат идентификувани и соодветно документирани за да можат адекватно да бидат разгледувани во содејство со другите аспекти на инцидентот во

ⁱ Повеќе за злосторствата од омраза во РМ, види на: www.zlostorstvaodomraza.com

подоцнежните фази на прогонот. Индикатори за пристрасност можат да бидат:

1. Перцепција на сведок/жртва

Дали сведокот или жртвата го перципира инцидентот како мотивиран од пристрасност?

2. Коментари, пишани изјави, гестикулации или графити

Дали осомничените коментирале, направиле одредени гестикулации, или оставиле пишани изјави или графит поврзани со сексуалната ориентација и/или родов идентитет на жртвата?

Дали на местото на инцидентот се оставени цртежи, симболи, обележја или графити?

Доколку целта била имот, дали тоа е имот од социјално, политичко или друго значење за ЛГБТИ заедницата?

3. Разлики во однос на сексуалната ориентација, родовиот идентитет и културното потекло помеѓу жртвата и осомничениот/-те

Дали осомничениот/-ите и жртвата се разликуваат во однос на нивната сексуална ориентација и/или родов идентитет?

Дали постои историја на непријателство и тензии помеѓу групата на осомничениот и групата на жртвата?

Дали жртвата е член на сексуално или родово малцинство што е помалку бројно од групата на која ѝ припаѓа осомничениот, на местото каде се случил настанот?

Дали жртвата била вклучена во активности на промовирање на нејзината група во време на случување на инцидентот?

Дали инцидентот се случил на датум од посебна важност (пр. Меѓународниот ден против хомофобијата и трансфобијата, годишнината од отворањето на одредена НВО што се занимава со заштита и промоција на правата на ЛГБТИ луѓето и сл.)

4. Присуство на организирани групи што шират омраза

Дали на местото на настанот биле оставени предмети или траги што укажуваат на тоа дека кривичното дело е резултат на екстремистичка организација или група?

Дали постојат докази дека таква група е активна во областа каде што се случил настанот (пр. постери, графити и сл.)?

5. Претходни дела/инциденти од омраза

Дали имало слични инциденти во таа област? Кои биле жртвите?

Дали жртвата примила вознемирувачка пошта, телефонски разговори или интернет-кореспонденција или била подложна на вербално малтретирање поради нејзината сексуална ориентација/родов идентитет?

Дали жртвата била во, или во близина на област што е позната по зголеменото присуство на лица со различна сексуална ориентација и/или родов идентитет (геј-бар, социјално свртувалиште и сл.)?

б) Релевантна законска рамка за злосторства од омраза кон ЛГБТИ

Во Република Македонија, злосторствата од омраза не се дефинирани како посебен тип кривични дела, туку Кривичниот законик предвидува построго санкционирање за основните дела доколку се сторени против лице или група лица или имот, непосредно или посредно, поради нивната припадност на одреден пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или на која било друга основа предвидена со закон или ратификуван меѓународен договор (чл. 39, ст. 5 КЗРМ).

в) Клучни поенти за полициското постапување во случаи на злосторства од омраза кон ЛГБТИ

1. Иако СОРИ не се наведени како посебни основи во Кривичниот законик, делата сторени поради сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет на жртвата се дела од омраза според националното и меѓународното право.

2. Раното откривање и документирање на индикаторите на пристрасност се од клучно значење за успешноста на понатамошната кривична постапка.

3. Жртвите на делата од омраза сторени поради СОРИ се посебно ранливи, и полициските службеници мора да имаат сензибилизиран пристап при постапувањето со нив.

4. Голем број ЛГБТИ лица се или биле жртви на дела од омраза, но не можат да го препознаат делото како такво, а со тоа и не сакаат да го пријават случајот. Полициските службеници треба да ги уверат ЛГБТИ лицата дека доверливоста ќе биде запазена во текот на целиот процес.

5. ЛГБТИ луѓето се загрижени за дискриминација и недостигот од сензибилизиран пристап од страна на полициските службеници. При постапувањето, полицијата мора да гарантира почит и разбирање за сексуалната и родовата различност на лицето со кое постапува.

3.3. Семејно насилство кон ЛГБТИ

а) Поим и вовед во состојбите

Семејното насилство во целост е познато како честа и малку пријавувана општествено деструктивна појава. Прашањето на семејно насилство помеѓу ЛГБТИ паровите и врз ЛГБТИ лицата е уште покомплексно и премногу често е непријавувано и поставено во „темната бројка“ на овој тип криминалитет. Како што претходно наведовме, ЛГБТИ луѓето во Република Македонија имаат висок процент на непријавување случаи каде што се јавуваат како жртви. Дополнително, Анализата на состојбата со семејното насилство во Република Македонија со фокус на случаите каде што жртви се припадниците на ЛГБТИ заедницатаⁱ од 2014 година покажа дека полициските станици воопшто не водат евиденција за случаите каде што мотивот е СОРИ на жртвата, а тие случаи ги водат како вообичаени случаи на семејно насилство.

Семејното насилство е посебно присутно и проблематично за младите ЛГБТИ лица. Често, тие се во висок ризик од насилство со самото откривање на нивната сексуална ориентација и/или родов идентитет пред своите родители, односно при „аутирањето“ⁱⁱ. Практиката покажа дека најранливи се студентите, бидејќи родителите често бараат од нив да го напуштат домот и да престанат да бараат финансиска поддршка од семејството, што е спротивно на Законот за семејство. Неводењето на овие евиденции и нетретирањето на СОРИ заснованото семејно насилство како специфичен проблем придонесуваат за немање можност за градење стратегија на полициско постапување врз основа на полициското искуство, а поради тоа постапувањето по секој одделен случај е препуштено на личните способности и вештини

ⁱ   Анализа на состојбата со семејното насилство во РМ со фокус на случаите каде што жртви се припадниците на ЛГБТИ заедницата, ЛГБТИ Центар за поддршка, Скопје, 2014 година.

ⁱⁱ   Термин што се користи за да се објасни процесот кога ЛГБТИ луѓето ја соопштуваат својата сексуална ориентација и/или родов идентитет пред членовите на семејството и/или пријателите (од англ. Coming out).

на полицискиот службеник и на волјата на жртвата да соработува.

ЛГБТИ жртвите на семејно насилство се соочуваат со дополнителен страв и стигма од откривање информации поврзани со нивната сексуална ориентација и родов идентитет. Жртвите често чувствуваат дека полицијата нема соодветно да се справи со ситуацијата поради перципираната хомофобија и трансфобија од страна на општеството. Поради тоа, полициските сили се соочуваат со дополнителен притисок и предизвик при градењето на меѓусебната доверба со ЛГБТИ заедницата, за да можат да ги охрабрат ЛГБТИ луѓето што страдаат од семејно насилство да проговорат за проблемот и да го пријават случајот.

Постои силна поврзаност помеѓу општествената хомофобија и трансфобија и ризикот од семејно насилство. Луѓето што вршат семејно насилство врз ЛГБТИ лицата често ја користат хомофобијата и трансфобијата како оружје на контрола врз жртвите на различни начини, започнувајќи од тоа дека нивното насилство е „оправдано“, бидејќи „жртвите се виновни поради тоа што имаат поинаква сексуална ориентација и/или родов идентитет“; закани дека ќе ја откријат нивната сексуална ориентација и/или родов идентитет на остатокот од нивното семејство, колеги или пријатели; или уверувајќи ги дека никој нема да им помогне или да им поверува во нивната приказна. Дополнителните истражувања покажуваат дека кај геј-мажите е помалку веројатно дека ќе го пријават насилството од својот партнер поради општествените родови улоги што насилството го претставуваат како израз на „машкост“, на „сила“, или едноставно под изговорот дека „така се однесуваат мажите“. Поради тоа, машките жртви мора да ги отфрлат и родовите стереотипи за да можат да се справат со ситуацијата. Транс-лицата, пак, се посебно ранливи на семејно насилство во периодот на транзиција, односно промена на полот.

За ЛГБТИ жртвите на семејно насилство, неможноста да ги дискутираат овие случаи со другите членови на семејството и со своите пријатели создава дополнителни пречки во пријавувањето и потрагата по помош.

б) Релевантна законска рамка за семејно насилство кон ЛГБТИ лица.

Кривичниот законик на Република Македонијаⁱⁱⁱ не го третира семејното насилство како посебно кривично дело, туку како квалифициран (потешок) облик на основните дела (убиство, телесна повреда, тешка телесна повреда, присилба, противправно лишување од слобода, загрозување на сигурноста, обљуба со злоупотреба на положбата, посредување при вршење проституција, детска проституција).

Според Законот за превенција^{iv}, спречување и заштита од семејно насилство, под семејно насилство се подразбира малтретирање, навредување, загрозување на сигурноста, телесно повредување, полово или друго психолошко, физичко или економско насилство со кое се предизвикува чувство на несигурност, загрозување или страв, вклучувајќи и закани за такви дејства, спрема брачен другар, родителите или децата или други лица што живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, како и спрема сегашен или поранешен брачен другар, вонбрачен партнер или лица што имаат заедничко дете или се наоѓаат во блиски лични односи, без оглед дали сторителот го дели или го делел истото живеалиште со жртвата или не. Понатаму, Законот ги дефинира блиските лични односи, како лични односи меѓу лица што се или биле во партнерски односи. Поради тоа што во оваа формулација нема ограничување на полот и родот на лицата, ЛГБТИ паровите ја уживаат законската заштита на лица што се наоѓаат во блиски лични односи.

ⁱⁱⁱ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014 и 199/2014.

^{iv} „Службен весник на Република Македонија“ бр. 138/2014, 33/2015 и 150/2015

в) Клучни поенти за полициското постапување во случаи на семејно насилство кон ЛГБТИ

1. Правните одредби што се однесуваат на семејното насилство предвидени во Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство се однесуваат на ЛГБТИ лицата што живеат во блиски лични односи, како што се однесуваат на хетеросексуалните лица што се во ваков тип заедница.

2. Семејното насилство се случува во секоја општествена класа и општествена група. Во голем број случаи, семејното насилство помеѓу и/или врз ЛГБТИ лица често е „невидливо“ дело поради стравот и срамот што ги спречува ЛГБТИ луѓето да ги пријават овие случаи.

3. Семејното насилство може да биде извршено од партнери, поранешни партнери и/или помеѓу родители и деца, а може да се состои од физичко, сексуално, психичко и емоционално малтретирање, хомофобично или трансфобично малтретирање и други видови контролирачко однесување како што е „аутирањето“, заканата од „аутирање“, или присилна изолација од семејството или пријателите поради сексуалната ориентација или родовиот идентитет на жртвата.

4. Голем број ЛГБТИ лица се или биле жртви на семејно насилство, но не сакаат да го препознаат однесувањето на кое се подложени како насилство, а со тоа и не сакаат да го пријават случајот. ЛГБТИ лицата многу често се обвинуваат себеси и сопствената сексуална ориентација или родов идентитет за насилството што го доживуваат. Полициските службеници треба да ги уверат ЛГБТИ лицата дека доверливоста ќе биде запазена во текот на целиот процес.

5. ЛГБТИ луѓето најчесто сметаат дека нема да добијат поддршка од страна на полициските службеници и дека дополнително ќе бидат осудувани и исмевани. При постапувањето, полицијата мора да гарантира почит и разбирање за сексуалната и родовата различност на лицето со кое постапува.

3.4. Полициско постапување на јавни настани на ЛГБТИ заедницата

а) Поим и вовед во состојбите

Во Република Македонија, речиси сите јавни настани со кои се подигнува видливоста на ЛГБТИ заедницата или на прашања од нивен интерес се проследени со закани, а не ретко и со насилство. Два од шесте напади врз ЛГБТИ Центарот за поддршка и неговите активности беа извршени за време на јавни настани. Сите три „Недели на гордоста“ беа проследени со закани од насилство. Поради тоа, полициското постапување во нивната организација е од клучно значење не само за успешното одржување на самиот настан, туку и за безбедноста на учесниците, посетителите и организаторите. Полициските службеници, како заштитници на правата на граѓаните, се соочуваат со многубројни предизвици при обезбедувањето на овие настани. Ефективното обезбедување јавен настан од ваков тип подразбира не само постапување на самиот настан, туку и темелен процес на планирање пред настанот. Овој процес, во зависност од ризикот врз настанот, може да трае и со месеци и во него се вклучени повеќе актериⁱ.

Јавните настани посветени на човековите права на ЛГБТИ луѓето се настани што ја промовираат различноста, правата и културата на лезбејките, геј-мажите, бисексуалците, трансродовите и интерсекс-лицата. Овие настани претставуваат можност за ЛГБТИ лицата да ја подигнат видливоста на своите потреби и барања.

б) Релевантна законска рамка за јавни настани на ЛГБТИ заедницата

Правото на јавен собир е право на секој граѓанин/-ка на Република Македонија. Според Законот за јавните собириⁱⁱ, под јавни собири на повеќе од 20 граѓани, се сметаат собирање на отворен или на затворен простор

ⁱ Повеќе за безбедносното планирање јавни настани види: Прирачник за безбедност за ЛГБТИ активисти, ЛГБТИ Центар за поддршка, Скопје, 2014 година.

ⁱⁱ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 55/1995; 19/2006; 66/2007 и 152/2015

заради остварување забавни, културни, верски, хуманитарни, социјални, политички, економски, спортски или слични интереси на граѓаните, организирани заради јавно изразување мислење или протест.

Јавен собир заради мирно изразување мислење или протест може да се одржува на секое место што е соодветно за таа намена, освен:

- до здравствени установи, на начин што го оневозможува пристапот на возила на брза помош и го нарушува мирот на болните,

- до детски градинки и училишта додека децата престојуваат во нив и

- на автопатишта и магистрални патишта, на начин со кој се загрозува патниот сообраќај.

Заради интересите на безбедноста, организаторот на јавниот собир може да го извести Министерството за внатрешни работи за одржување на јавниот собир и мерките што се преземени за неговото одржување.

Правото на јавен собир во Република Македонија е право што се однесува на секој граѓанин/-ка, без оглед на неговата/нејзината сексуална ориентација и/или родов идентитет. Неговото ограничување е индикација за елементарен демократски дефицит во државата.

в) Клучни поенти за полициско постапување при јавни настани на ЛГБТИ заедницата

1. Примарните функции на полицијата на јавните настани со кои се промовираат човековите права на ЛГБТИ луѓето се осигурување дека настанот ќе помине без инциденти, гарантирање на безбедноста на јавноста, спречување кривични дела и темелно истражување на делата што ќе се случат.

2. Јавните настани со кои се промовираат човековите права на ЛГБТИ луѓето се настани со кои се промовира различноста, правата и културата на ЛГБТИ луѓето. Овие настани можат да имаат различно ниво на прифатеност во различни делови на државата, но законските обврски на полицијата секаде се исти.

3. Поддршката на полицијата на овие настани има огромно влијание врз довербата на ЛГБТИ заедницата во полицијата.

Издавач: Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“

Уредено од: Драгана Дрндаревска

Автор: Павле Богоевски

Лектура: Весна Костовска

Дизајн: Борјана Мојсовска

Печати: Кома

Копии: 100

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

342.72/.73-055.34:351.74(035)

БОГОЕВСКИ, Павле

Прирачник за полициски службеници при заштита на правата на ЛГБТИ
лицата / Павле Богоевски, Драгана Дрндаревска. - Скопје : Коалиција
Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници, 2016. -
16 стр. ; 21 см

Фусноти кон текстот

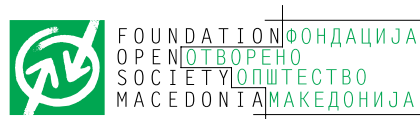
ISBN 978-608-4803-00-3

1. Дрндаревска, Драгана [автор]

а) Лица со различна сексуална ориентација - Полициска заштита -

Прирачници

COBISS.MK-ID 100684042

Овој Прирачник е овозможен со поддршка на американскиот народ, преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на извештајот е одговорност на Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ и не ги изразува ставовите на УСАИД, или на Владата на Соединетите Американски Држави.

WWW.PRIJAVINASILSTVO.MK

